

414
Ш64

Кей дисертація

УКРАЇНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ім. М.П. ДРАГОМАНОВА

На правах рукопису

ШЕЛЕМЕХА ГАЛИНА МИХАЙЛІВНА

СЕМАНТИКО-СИНТАКСИЧНІ ФУНКЦІЇ ОБСТАВИН МІСЦЯ
У СТРУКТУРІ ПРОСТОГО РЕЧЕННЯ

Спеціальність ІО.01.02 – українська мова

А В Т О Р Е Ф Е Р А Т

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата філологічних наук

Шелемеха

НБ НПУ
імені М.П. Драгоманова

100310662

Київ - 1996

Дисертація є рукопис

Дисертація виконана на кафедрі української мови
Українського державного педагогічного університету
імені М.П.Драгоманова

Науковий керівник - доктор філологічних наук, професор
Грищенко Арнольд Панасович

Офіційні опоненти - доктор філологічних наук, професор
Жайворонок Віталій Вікторович,
кандидат філологічних наук
Железняк Микола Григорович

Провідна організація - Черкаський державний університет
імені Б.Хмельницького

Захист відбудеться "5" березня 1996 р. о 16³⁰ год.

на засіданні спеціалізованої вченої ради К ІІЗ.01.03 в Українському державному педагогічному університеті ім.М.П.Драгоманова /252030, м.Київ, вул.Пирогова, 9/.

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Українського державного педагогічного університету ім. М.П.Драгоманова

Автореферат розіслано "1" березня 1996 р.

Вчений секретар

спеціалізованої вченої ради *Вишневу* Г.П.Вишневська

Реферована дисертація присвячена вивченню функції обставин місця у структурі простого речення.

Актуальність дослідження. Взаємовідношення формально-граматичного і семантичного планів речення становить одну з найактуальніших синтаксичних проблем, якій присвячено значну кількість досліджень, зокрема праці Й.Ф.Андерша, Н.М.Арват, Н.Д.Арутюн-вої, В.А.Белошапкової, І.Р.Вихованця, В.Г.Гака, Ф.Данеша, В.А.Звегінцева, Г.О.Золотової, Н.Л.Іваницької, Г.Кржижкової, О.С.Мельничука, М.Я.Плющ, Н.Ю.Шведової та інших дослідників. Однак, досі залишаються не з'ясованими питання семантико-синтаксичної природи окремих типів речень.

У простому реченні дієслівної будови у ролі структурного центра виступає дієслово-предикат, бо саме його семантико-граматичні властивості впливають на характер структурної організації речення. Обставинні компоненти кваліфікуються як такі, що входять до структури простого речення на засадах факультативної залежності і, отже, не заповнюють обов'язкових синтаксичних позицій, не виступають конструктивними у структурних схемах. При цьому, звичайно, не можна не зважити на важливу роль їх у власне інформативному наповненні речень /висловлень/, в описі відповідних позамовних ситуацій.

Однак статус компонентів, що виражають різнопланові обставинні відношення, потребує спеціального дослідження з погляду міри вияву обов'язкового і факультивного входження їх до структури речень, зумовлюваного значенням дієслів-предикатів. Відомо, що однаковий характер дієслова по-різному відображається у семантиці відповідних лексичних одиниць: одна частина їх більшою мірою семантично прозора без поширення залежними

компонентами, інша - більшою мірою синсемантична, тобто залежить від своєрідного лексичного оточення. Так, зокрема, в лексичній системі української мови існують дієслова, семантична природа яких потребує поширення компонентами, що виражають обставинні відношення місця.

Отже, актуальність дослідження полягає в необхідності поглибленого аналізу структури простого речення з погляду облігаторності-факультативності обставинних компонентів на позначення локально-просторових відношень, з"ясуванні лексичного наповнення головних і залежних компонентів тих безпосередніх синтаксичних конструкцій у складі простих речень, що виступають осередками формування локально-просторових відношень. Цим і пояснюється вибір теми нашої роботи, де основним об"єктом вивчення стали безприйменникові та прийменниково-відмінкові форми іменника у позиції обставини місця при дієсловах, інтенційно спрямованих на вираження просторових відношень.

Наукова новизна роботи зумовлена тим, що автором вперше на матеріалі української мови локативні конструкції проаналізовані з погляду їх ролі як факультативних і обов"язкових компонентів у формуванні структури простих речень.

Мета дослідження - системний аналіз семантики і структури конструкцій, які виражають локативні відношення, з"ясування умов, за яких обставини місця можуть вживатися в ролі обов"язкового або факультативного компонента.

Для досягнення поставленої мети необхідно розв"язати такі завдання:

- охарактеризувати лінгвістичну природу обов"язковості/факультативності заміщення синтаксичних позицій у реченні;

- з'ясувати умови передбачення обставин місця у структурі простого речення;
- класифікувати та описати конструкції із значенням місця у простому реченні;
- охарактеризувати мовні засоби вираження локативних відношень;
- з'ясувати особливості структурно-семантичної організації простих речень, одним із компонентів яких є обставина місця.

Методологічну основу аналізу становлять загальні закони діалектичного розвитку, принципи співвідношення загального і часткового, єдності змісту й форми у художньому творі.

Матеріал дослідження становлять речення з обставинними компонентами, що виражають локативні відношення. Фактичний матеріал для аналізу добирався з прозових, поетичних і драматичних творів українських письменників. Використано також Словник української мови в II-ти томах /К., 1970-1980/.

Теоретичне значення роботи впливає з того, що структурно-семантичний опис речень з локативними компонентами має безпосередній зв'язок з такими важливими питаннями синтаксичної теорії, як співвідношення семантичної і формальної структури речення, як з'ясування загальної типології простого речення і виділення тих часткових /конкретних/ структур, на варіюванні яких і ґрунтується узагальнене розуміння його структурних схем /моделей/.

Практична цінність дослідження полягає в тому, що одержані результати можуть бути використані у вузівському та шкільному викладанні курсів синтаксису української мови, у спецкурсах і спецсеминарах з синтаксису простого і складного ре-

чення, при створенні навчальних і методичних посібників для студентів філологічних факультетів та вчителів української мови.

На захист виносяться такі основні положення:

1. Просте речення - семантично складна конструкція, яка засновується на принципово важливих положеннях взаємодії формальних та різнопланових семантичних зв'язків, орієнтованих на формування повідомлень про різні відношення в позамовній дійсності, зокрема, локально-просторових.

2. Прийменниково-відмінкові та безприйменникові іменні конструкції виступають елементарними синтаксичними одиницями - носіями синтаксичної семантики локативності, що мають статус залежних компонентів при дієсловах-предикатах.

3. Обставини місця здатні виконувати функцію облігаторного або факультативного поширювача, що зумовлюється семантикою дієслів.

Апробація роботи. Дисертація обговорювалась на засіданні кафедри української мови Українського державного педагогічного університету ім.М.П.Драгоманова. Її результати і основні положення повідомлялись на підсумкових наукових конференціях викладачів УДПУ ім.М.П.Драгоманова /1992-1994 рр/, а також на міжнародній науковій конференції /Івано-Франківськ, 1993, на Наукових читаннях, присвячених пам'яті засновника дериватологічної школи в Україні професора І.Ковалика /Тернопіль, 1993/.

Структура дисертації. Дисертація складається зі вступу, двох розділів, висновків, бібліографії, списку використаних для аналізу джерел.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ.

У вступі обґрунтовується актуальність теми дослідження, визначаються предмет і об'єкт дослідження, наукова новизна роботи, її теоретичне значення і практичне застосування, мета і завдання дослідження, характеризується фактичний матеріал, методи дослідження, формулюються основні положення, що виносяться на захист.

У першому розділі "Обставинні компоненти у семантико-синтаксичній структурі речення" з'ясовується глибинна і поверхнева структура простого речення, висвітлюються такі поняття, як семантична структура, структурна схема, компонент семантичної структури; характеризуються сполучуваність, дистрибуція, валентність з синтаксичного погляду; висвітлюються поняття обов'язкового і факультативного заміщення синтаксичних позицій з обставинним значенням.

У вивченні граматичної природи речення найважливішим є питання про співвідношення його формально-граматичної і семантичної структури. За загальною семантичною функцією - позначати певні конкретні явища та ситуації об'єктивної дійсності - речення розглядається як лінгвістичний знак, що характеризується своїми структурними і функціональними ознаками. Внутрішня формальна організація речення ґрунтується на граматичній семантиці синтаксичних засобів, що беруть участь у його побудові. І, навпаки, семантична структура речення закріплюється у формально-граматичних засобах, спирається на лексичний склад /лексичне заповнення позицій/.

Семантична структура речення як "абстрактне мовне значення речення, спосіб, форма представлення дійсності у думці і

в мові¹ визначає добір слів відповідної семантики. Організуючу роль у семантичній структурі речення, у його внутрішній і зовнішній структурі виконує предикат. Непредикативні знаки-аргументи - визначаються семантичним типом предиката, його валентністю /обов'язкові або факультативні компоненти структурної схеми речення/.

Саме такий підхід дає можливість визначити структурний мінімум речень різних типів і на цій основі класифікувати їх як реалізацію відповідних структурних схем /моделей, зразків/.

Класифікації, згідно з якими до структурної схеми включаються облігаторні поширювачі, будуються з урахування того, що наявність чи відсутність у складі структурних схем обов'язкових компонентів зумовлюється лексичною та граматичною репрезентацією дієслова-предиката. Саме від задоволення структурно-семантичних запитів предиката залежить достатня інформативність речення, забезпечувана використанням компонентів, призначення яких полягає в конкретизації змісту відповідних дієслівних присудків.

Обов'язковий синтаксичний компонент причленної залежності має такі диференційні ознаки:

- виступає обов'язковим поширювачем у синтаксичній структурі речення;

- реалізує заповнення синтаксичної позиції, мотивованої валентними властивостями головного компонента словосполучення;

- виступає залежним компонентом у структурі відповідного словосполучення.

1. Русский язык: Энциклопедия. - М., 1979. - С.282.

Обов'язкове заміщення позицій, передбачуваних дієсловом відкритої семантики, залежить від таких чинників:

- а/ лексико-семантичної ознаки дієслова-предиката;
- б/ його структурно-граматичних особливостей /морфологічних форм/;
- в/ лексико-граматичної природи залежного компонента;
- г/ загального значення висловлювання.

Обов'язковий поширювач синтаксичної структури простого речення - це компонент, передбачуваний семантико-синтаксичною валентністю дієслова-предиката і використовуваний як засіб реалізації структурно-значеннєвої завершеності конструкції.

Факультативний поширювач займає периферійну позицію причленної залежності. Вживання факультативного поширювача мотивується змістовими потребами повідомлення. Без відповідного залежного компонента, який "розчиняється" у значеннєвому плані головного слова, синтаксична структура залишається зрозумілою.

Аналіз семантико-синтаксичних особливостей обставин місця як облігаторних і факультативних компонентів дозволяє кваліфікувати просте речення як ієрархізовану конструкцію, в якій кожен із поширювачів займає певне місце: обов'язково поширює граматичний центр чи складові його компоненти або інформативно збагачує зміст речення, перебуваючи на периферії залежності від інших компонентів.

У другому розділі "Семантико-синтаксична характеристика придієслівних обставин місця" з'ясовується проблема обов'язкової і факультативної позицій обставин місця при дієсловах, що належать до ЛСГ зі значенням: а/ буття, локалізації особи або предмета в просторі; б/ статичної дії; в/ переміщення

особи або предмета в просторі.

У простому реченні обставини місця можуть виконувати функцію облігаторного або факультативного поширювача дієслова-предиката. Обставина місця займає обов'язкову синтаксичну позицію в таких випадках, коли вона необхідна детермінованому слову для реалізації сполучувальних потенцій, для структурно-значеннєвого завершення конструкції. Обставина місця займає необов'язкову синтаксичну позицію тоді, коли вона не передбачена дієсловом-предикатом, вираженим інформативно достатньою лексичною одиницею.

Семантико-синтаксичний аналіз конструкцій із компонентом *Adv Loc* свідчить, що до дієслів-предикатів, нездатних виступати в аналізованих словосполученнях автономно, без обставинного поширювача, належать насамперед дієслова буття і локалізації особи або предмета в просторі. Предикати з основною значеннєвою семою "перебування особи або предмета в просторі" виявляються семантично недостатніми без слів з просторовою характеристикою, не здатні повністю реалізувати свій лексико-граматичний потенціал без залежного компонента з локальним значенням. Здатність цих дієслів прогнозувати залежні компоненти з обставинною функцією ілюструють такі приклади: Якась тінь, ледь помітна хмаринка знаходилась на її пречистому небі /А.Дімаров/; Ми вже знову розташувалися на узліссі /М.Хвильовий/; В одній землянці мешкав усе хтось зимою й літом /О.Кобилянська/.

Вилучення з наведених речень компонентів *Adv Loc* призводить до яскраво вираженої інформативної недостатності відповідних синтаксичних структур: Якась тінь, ледь помітна хмаринка знаходилась ...; Ми вже знову розташувалися ...;

... мешкав усе хтось зимою й літом. У реченнях, одержаних експериментальним шляхом, предикати не реалізують своєї семантики тому, що з синтаксичних структур вилучений обставинний другорядний член з локальним значенням. Саме він вказує на місце перебування особи або предмета в просторі. Локативний поширювач заповнює прогнозовану дієсловом-предикатом позицію.

З функціонального погляду такими валентнісними партнерами чи обов'язковими поширювачами при дієсловах згаданої ЛСГ /лексико-семантичної групи/ у простому реченні виступають применниково-відмінкові, рідше - безприменникові форми іменників, а також прислівники відповідних значеннєвих розрядів. Ознака локативності характеризується такими значеннєвими модифікаціями:

1. Перебування в безпосередній близькості від певного просторового орієнтира / виразниками цього значення виступають

применниково-відмінкові конструкції: „V+КОЛО+N_(gen)”, „V+БІЛЯ/ПОБІЛЯ+N_(gen)”, „V+БЛИЗЬКО/ПОБЛИЗУ+N_(gen)”/.

2. Розміщення по колу, в центрі якого міститься просторовий орієнтир /це значення репрезентують такі моделі:

„V+КРУГ/ОКРУГ, НАВКРУЩ+N_(gen)”, „V+КРУГОМ+N_(instr)”, „V+НАВКОЛО/ДОВКОЛА+N_(gen)”/.

3. Перебування предмета або особи між двома чи кількома просторовими орієнтирами /це значення виражається за допомогою конструкцій: „V+МІЖ/ПОМІЖ+N_(gen)”, „V+МІЖ/ПОМІЖ+N_(instr)”/.

4. Особа або предмет перебувають на поверхні чи всередині іншого предмета /виразниками цього значення виступають моделі: „V+НА+N_(loc)”, „V+У/В+N_(loc)”, „V+ВСЕРЕДНІНІ+N_(gen)”/.

Крім зазначених модифікацій, що виражають ознаку локативності, у дисертації аналізується ще шість конструкцій, а саме: розміщення особи або предмета позаду просторового орієнтира /"V+ЗА+*N*_(instr)" /, "V+ЗААУ ПОЗАДУ+*N*_(gen)" /; перебування особи або предмета в просторі перед іншим предметом /"V+ПЕРЕД+*N*_(instr)" /, "V+ПРОТИ НАВПРОТИ+*N*_(gen)" /; перебування особи або предмета під відповідним об'єктом або площиною /"V+ПІД+*N*_(instr)" /; особа або предмет перебувають над відповідним об'єктом, поверхнею, площиною тощо /"V+НАД ПОНАДА+*N*_(instr)" /; особа або предмет перебувають на місці, де кінчається об'єкт, відносно якого локалізується дія чи стан /"V+КРАЙ І КІНЦЬ+*N*_(gen)" /; перебування предмета або особи в центрі просторового орієнтира /"V+СЕРЕД ПОСЕРЕД+*N*_(gen)" /.

Аналіз фактичного матеріалу дозволяє констатувати, що при дієсловах буття, локалізації особи або предмета в просторі обставини місця виконують функцію облігаторного компонента, необхідного для формування синтаксичної структури речення. Ступінь необхідності їх для синтаксичної завершеності речення залежить здебільшого від характеру дієслова-предиката.

До дієслів буття близькі за своїми синтаксичними властивостями локативні дієслова стану /ЛДС/. У дисертації мовний матеріал обмежений групою дієслів, що становить ядро семантичного класу ЛДС /стояти, лежати, висіти, сидіти/. Вони в своєму значенні поєднують семи "місцеположення" та "позиційне розміщення предмета в просторі". Конкретизатор місцеположення при таких дієсловах може мати статус обов'язкового і необов'язкового компонента. Це залежить від того, яка з сем актуалізується у конкретному виявленні. Якщо актуалізується

значення "пози", тобто способу розміщення предмета чи особи, то обставина місця хоч і функціонує як конкретизатор місцеположення, але займає факультативну позицію, вносячи свою семантикою лише додаткову інформацію. Без неї основне значення предиката зрозуміле. Але за умови репрезентації в конкретному синтаксичному оточенні семи "перебування і положення особи або предмета в просторі" виникає потреба у локативній конкретизації, зокрема у вказівці на місце розташування суб'єкта. Наприклад: Вся молодіж стояла /була, перебувала/ попід стінами /Панас Мирний/; Місяць висів /був, знаходився/ над морем /М.Коцюбинський/.

Валентнісні особливості ЛДС за певних синтаксичних умов уподібнюються до особливостей дієслів буття з такими ж ознаками. Статичні дієслова або локативні дієслова стану без адverbіального компонента - конкретизатора місцеположення носія стану - є недостатніми з структурно-семантичного погляду. Отже, присутність обставини місця при аналізованих дієсловах є необхідною для структурної завершеності синтаксичної конструкції.

Обставинні другорядні члени речення з просторовим значенням активно вступають в синтаксичний зв'язок з дієсловами, що мають загальне значення переміщення, оскільки у значенні цих дієслів обов'язково присутні семи просторової локалізації, просторового взаємозв'язку між особою /предметом/ переміщення та іншими особами /предметами/, які виступають щодо них своєрідними координаторами просторової ідентифікації. Наприклад: Іде опівдні Софія степом, безлюдним, абсолютно заповідним /О.Гончар/; Гурт людей ходить по двору /М.Івченко/; Степовий великий птах летів попід небом /Ю.Яновський/.

Сполучувальні можливості дієслів переміщення визначаються не лише семантикою, а й структурним оформленням, зокрема наявністю чи відсутністю префікса. Появу тієї чи іншої синтаксичної позиції /обов'язкового або факультативного поширювача/ викликає саме префікс.

Більшість безпрефіксальних дієслів переміщення не потребує обов'язкового локативного поширювача із значенням вихідного чи кінцевого пункту руху та шляху переміщення. При безпрефіксальних дієсловах переміщення, що вказують на самостійне переміщення та самостійну зміну положення /йти, бігти, лізти, летіти, повзти, падати, лежати тощо/ обставинні поширювачі виступають як інформативно факультативні, тобто поширювач *Adv Loc* при них необов'язковий. Наприклад: Іде з богомілья, перебирає згадки, мов чотки /О.Гончар/; У цей час біля вагонів старечою трускою бігла бабуся /Г.Тютюнник/. Безпрефіксальні дієслова переміщення "іде", "бігла" не потребують залежного локативного компонента, оскільки самостійно виражають значення "переміщення істоти в певному напрямку". Речення, органічними складниками якого є ці дієслова, після вилучення локативних поширювачів залишаються інформативно завершеними: дієсловам-предикатам властива семантико-граматична достатність.

Безпрефіксальні дієслова переміщення, що вказують на несамотійний рух або несамотійну зміну положення суб'єкта чи об'єкта в просторі й на поверхні іншого об'єкта /везти, нести, котити, ставити, класти, вішати тощо/ потребують обов'язкового локативного поширювача для синтаксичного завершення конструкції. Наприклад: Тягне стара Мавра під гору візок проти вітру, важко віддихуючи, стогнувши /О.Кобилянська/;

На уроці математики, приловчившись, кладу під парту книжку та й переносюсь у Січ /А.Дімаров/. В аналізованих реченнях обставини місця "під гору", "під парту" виконують функцію облігаторного локативного поширвача, бо дієслова-предикати "тягне" та "кладу" не можуть функціонувати без нього, а лише в сполученні з поширвачем *Adv Loc* характеризуються семантико-граматичною достатністю.

Необхідність обставини місця у простому реченні значною мірою зумовлюється префіксальними дієсловами на позначення спрямованого переміщення особи чи предмета в просторі: відповідна дієслівна семантика вмотивовує синтаксичні позиції залежних компонентів, заповнювані в реченнях певними обставинами, зокрема прийменниково-іменниковими конструкціями. Наприклад: З собору вийшла поважна дама /Тригорій Косинка; Від білосніжного палацу від"їхав управитель /М.Стельмах/; То-ді-то осінь з наших селищ виходить гола на поля /Тодось Осьмачка/; Пролітав буйний вітер в пустині, по безкрайому, мертвому полі /Лєся Українка/. Компонентний аналіз цих речень свідчить, що процедура елімінації компонента *Adv Loc* призвела б до семантико-структурної неповноти відповідних словосполучень.

Специфічною особливістю локативних конструкцій, вживаних при дієсловах названої вище семантики, є кореляція префікс-прийменник. Префіксально-прийменникова кореляція реалізується найчастіше у повторенні прийменником префікса /у/в/←→у/в/; від←→від; до←→до тощо/. Однак значенневий аналіз показав, що співвідносні пари ви←→з; пере←→через; за←→у/в/; о-/об-/←→навколо /круг/; при←→до; під-/піді-/←→до функціонують за принципом префіксально-прийменникових пар з

повною кореляцією. Наприклад: Із казарми нечистої чистою, святою пташечкою вилетіла і понад мнєю полинула /Т.Шевченко/; Всі сини тоді заїхали в Київ покласти останки Мономахові в Софії /П.Загребельний/; Соломія підійшла до ставка, скочила в човен і почала шарити на дніші /М.Коцюбинський/.

Словосполучення з обов'язковим локативним компонентом, у яких спостерігається кореляція префікса-прийменника, є універсальними за своїми можливостями структурними одиницями, здатними диференційовано виражати найтонші відтінки локативної спрямованості дії-руху.

У процесі аналізу були виявлені всі варіанти локативного поширювача при префіксальних дієсловах переміщення, що позначають початкову і кінцеву точки руху та шлях переміщення. Визначальними в системі формально-граматичних засобів вираження вихідної точки руху виступають такі структури:

"V+ЗІЗІЗІІ+ N_(gen)", "V+З-ЗАІЗІ-ЗАІ+ N_(gen)",
"V+З-ПОЗА+ N_(gen)", "V+ ВІА ІОАІ+ N_(gen)".

Дієслівні словосполучення, що репрезентують значення кінцевої точки руху, об'єднують у своєму складі такі найтипівіші моделі валентності: "V+УІВІ+ N_(acc)", "V+ДО+ N_(gen)",
"V+НА+ N_(acc)", "V+ЗА+ N_(acc)", "V+ПІА+ N_(acc)".

Значення шляху переміщення найчіткіше відтворюється конструкціями: "V+ПО+ N_(loc)", "V+ N_(instr)", "V+ЗЕРЕЗ+ N_(acc)",
"V+КРІЗЬ+ N_(acc)", "V+МИМО+ N_(gen)", "V+ПОВЗ+ N_(acc)".

У висновках формулюються загальні і часткові висновки, що випливають з дослідження семантико-синтаксичних функцій обставин місця у структурі простого речення.

На підставі аналізу конкретного фактичного матеріалу можна констатувати, що всупереч поширеному твердженню про

неконструктивний статус обставинних компонентів аналізовані в дисертації поширювачі *Adv Loc* виявляють активну тенденцію до облігаторного вживання у структурі простого дво-складного речення.

Компонентний склад структурних схем у плані входження до них обставин місця / *Adv Loc* / зумовлюється лексико-семантичною природою присудків, що розподіляються насамперед між лексико-семантичними групами дієслів із значенням буття, локалізації особи або предмета у просторі, статичної дії, переміщення особи або предмета в просторі. Компоненти *Adv Loc* /обставини місця/ заповнюють обов'язкову синтаксичну позицію в таких випадках, коли їх наявність необхідна для реалізації валентності дієслівного присудка.

З теми дисертації опубліковані такі праці:

1. Фактори визначення синтаксичної позиції просторових поширювачів у структурі простого речення // Сучасні аспекти дослідження граматики української мови і лінгвометодичні основи викладання шкільного курсу: Тези Всеукраїнської науково-практичної конференції. - Полтава, 1992. - С. 104-105.

2. Обставинні поширювачі в структурі простого речення // Семантика мови і тексту: Тези Міжнародної наукової конференції 13-15 жовтня 1993. - Івано-Франківськ, 1993. - С.65-68.

3. Обставини місця як облігаторні компоненти простого речення при безпрефіксальних дієсловах переміщення // Функціональна граMATика: Тези доповідей Міжнародної науково-теоретичної конференції. - Донецьк, 1994. - С. 221-222.

4. Обставини місця у ролі необхідних компонентів при префіксальних дієсловах переміщення // Актуальні проблеми

словотвору української мови: Наукові читання, присвячені пам'яті засновника дериватологічної школи в Україні професора І.Ковалика. - Тернопіль, 1993. - С. 152-154.

5. Роль обставинних поширювачів в експлікації просторових значень в семантико-синтаксичній структурі простого речення // Методика. Досвід. Пошук: Збірник наукових праць "Методика вивчення шкільних курсів мови, літератури, українознавства". - Ніжин, 1994. - С. 132-138.

6. Обставина місця як обов'язковий компонент при дієсловах буття, локалізації особи або предмета в просторі // Розвиток проблем психолого-педагогічної науки в науково-технічній творчості молоді: Збірник наукових праць студентів, аспірантів, докторантів. - К., УДПУ, 1993. - С. 276-278.

Шелемеха Г.М. Семантико-синтаксические функции обстоятельств места в структуре простого предложения.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата филологических наук по специальности 10.01.02. - украинский язык защищается в Украинском государственном педагогическом университете им.М.П.Драгоманова. - Киев, 1996. На правах рукописи.

В диссертации всесторонне исследуется проблема функционирования обстоятельств места в современном украинском языке. Автором впервые на материале украинского языка локативные конструкции проанализированы с точки зрения их роли как факкультативных и облигаторных компонентов у формировании структуры простых предложений. В работе характеризуется лингвистическая природа обязательности/факкультативности замеше-

ния синтаксических позиций в предложении, выясняются особенности структурно-семантической организации простых предложений из компонентами *Adv Loc*.

Galina M. Shelemeha. Semantic and syntactic functions of the adverbial modifiers of place in the frame of a simple sentence.

The dissertation is submitted for a candidate's degree (Philology). Speciality 10.01.02. Ukrainian Language. Ukrainian State Pedagogical University named after M.P. Dragomanov. Kyiv, 1996.

The dissertation deals with the problem of the functions of the adverbial of the adverbial modifier of place in modern Ukrainian. The functions of locative constructions have been thoroughly analyzed as optional and obligatory components which form the structure of simple sentences. In the paper the linguistic nature of obligatory optional substitution of the syntactical positions in the sentence and the peculiarities of the structural and semantic organization of the simple sentence are revealed and adverbial modifier of place is one of the main components of such kind of a sentence.

Ключові слова: семантична структура, компонент семантичної структури, структурна схема /модель/, обставина місця, облігаторний компонент, факультативний компонент.

Підписано до друку 25.01.1996р. Об.І, О. Формат 60x84 І/Іб.
Друк офсетний. Тир. 100. Зам. 14. Безкоштовно.
ЛОД УДПУ ім. Драгоманова, Київ, Пирогова, 9.